

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ХАРЧОВОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розкриваються теоретичні аспекти формування інформаційної компетенції майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю, аналізується структура поняття «інформаційна компетентність» майбутніх фахівців для деяких аспектів професійної підготовки.

Ключові слова: інформаційні компетенції, інженер-педагог, професійна підготовка, харчовий профіль, професійно-інформаційна компетентність.

Annotation. In the article the theoretical aspects of information competence of future engineers-teachers of the food profile, analyze the structure of the concept of «information competence» future professionals for some aspects of training.

Key words: information competencies, engineer, teacher training, nutritional profile, professional-information competence.

Постановка проблеми. Особливого значення нині набуває професійна підготовка висококваліфікованого конкурентноздатного фахівця, готового до здійснення ефективної професійної діяльності. Конкурентноздатний фахівець — це працівник-професіонал, який вміє досягати кращих результатів, спроможний на ринку праці запропонувати себе як товар і у якому зацікавлені працевластувачі. Саме в такому фахівцеві є потреба як у системі професійно-технічної освіти, так і у державі. Це можливо лише у тому випадку, коли випускник здатний витримати конкуренцію на ринку праці, досягти успіху в професійній кар'єрі, тобто оволодіти конкурентноздатністю, що забезпечує його кар'єрне зростання.

Формування інформаційної компетенції майбутнього інженера-педагога харчового профілю має здійснюватися в рамках всебічної підготовки. Вона забезпечується створенням безперервної освіти й розвитком студентів, що здійснюється послідовно й поетапно. Це сприяє формуванню стійкої інформаційної компетенції фахівця в галузі харчової промисловості, яка виступає одночасно як мета, результат і критерій продуктивності системи формування інформаційної компетенції майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання компетентнісного підходу вперше було розглянуто в педагогічних публікаціях у 80-х роках минулого сторіччя (Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, Дж. Рівний, А. Шелтен). Різні аспекти проблематики формування інформаційної компетентності досліджуються в працях вітчизняних та закордонних науковців, зокрема: питання підвищення якості вищої освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, Я. Болюбаш, В. Кремень); психологічно-педагогічні, організаційні, технічні, теоретичні і практичні аспекти використання інформаційних технологій (М. Жалдак, В. Кухаренко, М. Моїсєєва, Н. Морзе, В. Олійник, Є. Полат, В. Солдаткін, С. Ющик); питання професійної підготовки (В. Бобров, Ф. Веселков, Ю. Голубєв, В. Дюков, С. Комар, Н. Кулебякіна, А. Солов'єнко, В. Стасюк, І. Шаповал); проблеми формування інформаційної культури та компетентності фахівців (Н. Баловсяк, О. Барановська, В. Биков, М. Головань, Т. Сіткарь, Ю. Туранов). На зміну традиційній «знаннєвій» парадигмі професійної підготовки фахівців приходить компетентнісний підхід, основу якого складає сукупність фахових компетентностей. Однією з найважливіших компетентностей можна вважати інформаційну.

Мета статті — окреслити особливості формування інформаційної компетентності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства система інженерно-педагогічної освіти покликана готувати інженерів-педагогів для системи початкової і середньої професійно-технічної освіти. До неї входить підготовка педагогів професійного навчання, при цьому, необхідно відзначити, що інженерно-педагогічна освіта є самостійним видом освіти, який не слід розуміти як просте складання інженерної і педагогічної.

Одним із головних інструментів поліпшення якості професійної освіти науковці вважають компетентнісний підхід. У педагогічній літературі зустрічаються поняття «компетенція», «компетентність», «компетентний». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови надаються такі трактування цих понять: — компетенція — добра обізнаність з чого-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи; — компетентний — який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; — компетентність — властивість, від «компетентний»; поінформованість, обізнаність, авторитетність [1].

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Однією з ключових компетентностей, яка виникла під впливом новітніх інформаційних технологій, на думку вітчизняних та зарубіжних учених, є інформаційна компетентність. Під поняттям «інформаційна компетентність» розуміють здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації та критично осмислювати її, вміння працювати з різними видами інформації, на основі здобутих

знань розв'язувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з життям у сучасному високотехнологічному інформаційному суспільстві та з професійною діяльністю [2].

Рівень та якість підготовки фахівців (майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю) стає найважливішим чинником та необхідною передумовою ефективного вирішення завдань розвитку економіки України.

Сучасні економічні та соціально-політичні умови потребують працівника «нового типу» — професійно і соціально мобільного, такого, що має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє економічними і правовими знаннями, здатного до технічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готового до роботи при різних формах організації праці та виробництва в умовах конкуренції.

Це, в свою чергу, викликає необхідність зміни стратегії підготовки фахівців. Якщо завданням традиційної стратегії була підготовка фахівця, здатного виконувати професійну діяльність відповідно до вимог місця працевлаштування у вітчизняній галузі економіки та освіти, то нині новою стратегією є підготовка фахівця, здатного самостійно отримувати знання і застосовувати способи виконання професійної діяльності в мінливих соціально-економічних умовах.

Таким чином, мета етапу підготовки майбутнього інженера-педагога харчового профілю полягає в тому, щоб сприяти формуванню мислячої людини, здатної орієнтуватися в складних ситуаціях, яка вміє швидко приймати правильні рішення, володіє новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями в галузі інженерії, тобто сприяти формуванню творчої особистості студента. Крім цього, потрібно також урахувати специфіку професії харчового профілю, особливості якої обумовлюють необхідність формування у майбутнього фахівця основних інформаційних компетентностей.

Інформатизація навчального процесу навчання у вищій школі стає особливо актуальною у зв'язку зі зміною парадигми навчання. Українська система вищої освіти має відповідати європейським стандартам у контексті Болонського процесу підготовки фахівця з високим рівнем компетентності, що не тільки опановує певні професійні компетенції, але й здатен активно використовувати їх у майбутній інженерно-педагогічній діяльності.

На етапі спеціалізації майбутні інженери-педагоги харчового профілю вивчають дисципліну «Методика викладання спецдисциплін» та виконують курсову роботу зазначеного спрямування. Метою дисципліни та курсової роботи є набуття студентами практичних навичок використання різноманітних форм, методів і засобів навчання й виховання в процесі передачі знань та вмінь учням системи професійної освіти у вирішенні конкретної виробничої проблеми.

Будь-яка система, у тому числі й система підготовки майбутнього інженера-педагога, зокрема, у харчовій галузі до використання інформаційних технологій у професійній діяльності, може успішно функціонувати завдяки дотриманню відповідних умов.

У зв'язку із соціальним і культурним розвитком суспільства, інформаційних і телекомунікаційних ресурсів, різні форми неформальної освіти стають все більш привабливими та доступними для учнів і студентів різних соціальних прошарків, різних вікових груп, що інколи є досить віддалені від професійних вчителів.

Саме в такому аспекті необхідною, на нашу думку, є орієнтація освіти на компетентнісний підхід, який повинен бути черговим етапом оновлення змісту освіти для збереження відповідності освіти до потреб сучасного економічного розвитку нашої держави та цивілізації в цілому.

У результаті ефективного навчання з використанням комп'ютера повинна бути сформована інформаційно-технологічна компетенція, яка характеризується дослідником як інтегральна ознака цілісної особистості, що передбачає її інформаційну спрямованість, мотивацію до засвоєння відповідних знань та вмінь, здатність до вирішення мисленнєвих завдань у навчальній чи професійній діяльності за допомогою сучасних ІКТ [5].

П. Безпалова вживає термін «інформаційна компетентність», звертаючись до проблеми формування вмінь спеціаліста застосовувати ІКТ у своїй діяльності, виділяє у ній три блоки: базові комп'ютерні знання та вміння, професійні комп'ютерні знання й уміння, системні знання та вміння у галузі ІТ. Базові комп'ютерні знання й уміння – єдиний для всіх категорій спеціалістів комплекс знань і вмінь у галузі технічних і програмних засобів обчислювальної техніки, що утворює так званий комп'ютерний мінімум, необхідний для початку роботи на комп'ютері та подальшого успішного засвоєння й практичного використання програмного забезпечення.

Професійні комп'ютерні знання й уміння – специфічний для кожної категорії спеціалістів комплекс знань і вмінь, що відповідають рівню і змісту комп'ютеризації конкретної професійної сфери. Системні знання та вміння у галузі ІКТ – комплекс знань у галузі системного використання ІКТ у професійній діяльності, методології проектування інформаційних систем.

В якості показників інформаційної компетентності сучасного спеціаліста сфери освіти у науковій літературі виділяють [3]:

- усвідомлення участі системи освіти у глобальних інформаційних процесах;
- готовність до освоєння ефективного доступу до практично необмеженого обсягу інформації та її аналітичної обробки;
- прагнення до формування й розвитку особистих творчих якостей, що дають можливість генерації педагогічних ідей у сучасному інформаційному середовищі з метою отримання інноваційних педагогічних результатів, а також створення власного інформаційного середовища;

- наявність високого рівня комунікативної культури (в тому числі комунікації за допомогою засобів ІКТ), теоретичних уявлень та досвіду організації інформаційної взаємодії, що здійснюється в режимі діалогу;
- готовність до спільного з усіма суб'єктами інформаційної взаємодії освоєння наукового та соціального досвіду, спільної рефлексії й саморефлексії;
- освоєння культури отримання, відбору, збереження, відтворення, представлення, передавання та інтеграції інформації (в тому числі в межах обраної предметної галузі);
- готовність до застосування сучасних інтерактивних ІКТ як важливого аспекту професійного росту в умовах безперервної освіти в мінливому інформаційному суспільстві;
- здатність до моделювання та конструювання інформаційно-освітнього середовища й прогнозування результатів власної професійної діяльності.

Інформаційна компетенція — система комп'ютерних знань та вмінь, що забезпечують необхідний у конкретній професії рівень отримання, переробки, передавання, зберігання та представлення професійно детермінованої інформації [1, с. 69]. Структура професійної компетентності у застосуванні ІКТ, передбачає як базові знання та вміння, спільні для всіх комп'ютерних користувачів, так і професійно орієнтовані, що забезпечують професійну і високу конкурентноздатність людини у професійній діяльності.

Ураховуючи результати проаналізованих досліджень з цієї проблеми та власний педагогічний досвід, подамо своє розуміння інформаційної компетентності вчителя технологій. Отже, інформаційна компетентність інженера-педагога — це система знань про способи опрацювання різноманітної навчальної інформації з професійного навчання, вмінь роботи із сучасними ІКТ під час професійної підготовки, досвіду й позитивної мотивації у застосуванні ІКТ у процесі практичного навчання з метою підвищення ефективності цього процесу. Відповідно, аналіз стану проблеми визначення суті та особливостей інформаційної компетентності інженера-педагога, проведений з позиції системного підходу, дозволяє виділити такі вихідні положення концептуальної моделі процесу формування інформаційної компетентності інженера-педагога харчової галузі в застосуванні сучасних ІКТ:

- на сучасному етапі розвитку суспільства рівень інформаційної компетентності, здатність до самоосвіти та самовдосконалення майбутнього фахівця в галузі харчових технологій значною мірою залежить від вміння застосовувати сучасні ІКТ;
- в основу моделі професійної підготовки інженера-педагога харчової галузі доцільно покласти підхід інтеграції інформаційної компетентності в усі компоненти структури професійної підготовки інженера-педагога, що повинен бути базовим для інтегрованої підготовки до використання ІКТ у професійній діяльності зазначеної категорії педагогів;
- переорієнтація професійної підготовки майбутнього фахівця з пасивного на інтерактивне формування професійно-значущих умінь на основі активної взаємодії із засобами ІКТ;
- індивідуальний підхід з метою професійної підготовки інженера-педагога харчового профілю реалізується за допомогою ІКТ;
- творча мисленнєва діяльність майбутнього фахівця в галузі харчових технологій активізується засобами ІКТ для наступної реалізації в професійно-педагогічній діяльності.

Однією з основних рис теоретичної моделі формування інформаційної компетентності інженера-педагога в харчовій галузі в застосуванні сучасних ІКТ вважаємо її системність. Вона проявляється у тому, що модель є системою, яка складається з трьох основних частин: теоретичних основ, технічної бази (сучасні інформаційні засоби) і дидактичного забезпечення.

Дидактичне забезпечення пропонує навчально-інформаційне наповнення для технічних засобів (посібники, навчально-методичні матеріали, програмні продукти), розроблене відповідно до теоретичних основ моделі.

Отже, інформаційна компетентність інженера-педагога в харчовій галузі як структурний компонент його професійної компетентності, що складається із чотирьох елементів, є не ізольованою складовою, а органічно інтегрується із кожним елементом у визначеній нами структурі інформаційної компетентності майбутнього інженера-педагога в харчовій галузі, що, відповідно, складається із інформаційно-предметної, інформаційно-особистісної, інформаційно-методичної й інформаційно-комунікативної компетентності.

Таким чином, розуміння інформаційної компетентності в контексті діяльнісного підходу передбачає її моделювання протягом усього процесу підготовки у вищому навчальному закладі. Іншими словами, для професійного становлення майбутнього фахівця в галузі харчових технологій необхідні такі умови організації його навчання, за яких відбувалася б реалізація потреби бути особистістю у конкретній діяльності та соціальній ситуації. Тому формування інформаційної компетентності відбувається у процесі діяльності, що є засобом набуття і росту професіоналізму.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що критеріями актуалізації особистісних досягнень щодо використання ІКТ у професійній діяльності є такі:

- осмисленість студентом власних досягнень щодо використання ІКТ у майбутній професійній діяльності;
- зацікавленість студента у власних досягненнях щодо ефективного використання ІКТ у майбутній професійній діяльності;

– практична готовність до здійснення реальних дій в напрямку до вищих досягнень щодо використання ІКТ у професійній діяльності;

– устремління майбутнього інженера-педагога до росту досягнень.

Засвоєння студентами системи методів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів в умовах комп'ютеризації сприяє попередній аналіз можливості різних методів вирішувати комплексне завдання щодо формування мовних навичок та іншомовних комунікативних умінь й інформаційної компетентності майбутніх харчовиків.

Таким чином, підготовка майбутніх інженерів-педагогів у харчовій галузі до формування інформаційної компетентності у професійній діяльності забезпечується за рахунок введення до змісту спецкурсу, що реалізовує основну частину такої підготовки, шести навчальних модулів:

1) модуля актуалізації, спрямованого на формування у студентів переконання про значення формування інформаційної компетентності в процесі їх професійної підготовки та необхідність приділяти увагу інформаційній компетентності майбутніх-інженерів педагогів у професійній діяльності;

2) техніко-технологічного модуля, що дозволяє підвищити рівень інформаційної компетентності у самого майбутнього інженера-педагога;

3) психологічного модуля, в якому з позицій психологічної науки розглядаються основи формування інформаційної компетентності у процесі практичного навчання;

4) дидактичного модуля, де висвітлюється педагогічний базис формування інформаційної компетентності у вивченні учнями виробничого навчання на різних етапах і визначаються змістовно-процесуальні основи формування навичок та комунікативних умінь учнів (різних вікових груп) з використанням ІКТ;

5) діагностичного модуля, в якому відображені особливості формування інформаційної компетентності у здійсненні комп'ютерної педагогічної діагностики, обробки даних й оформлення результатів цієї діагностики;

6) науково-дослідницького модуля, в якому представлені зміст, форми, методи та умови формування інформаційної компетентності під час проведення педагогічного дослідження та виконання індивідуального науково-дослідницького завдання.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що глобалізаційні та інтеграційні зміни у сучасному суспільстві, що здійснюють активний вплив на процеси у цілому світі й Україні зокрема, вимагають від педагогів і науковців вирішення низки актуальних проблем, серед яких одне із провідних місць займає підготовка майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю до здійснення своєї професійної діяльності в умовах інформатизації навчального процесу.

Інформаційна компетентність майбутнього інженера-педагога в харчовій галузі як структурний компонент його професійної компетентності, що складається із чотирьох елементів, є не ізольованою складовою, а органічно інтегрується із кожним елементом у визначеній структурі професійної компетентності майбутнього інженера-педагога в харчовій галузі, що, відповідно, складається із інформаційно-предметної, інформаційно-особистісної, інформаційно-методичної й інформаційно-комунікативної компетенцій.

Аналізуючи визначення поняття інформаційної компетентності інженерів-педагогів харчового профілю, слід звернути увагу на те, що в науковій літературі недостатньо уваги приділено даній проблемі.

Тому, перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у дослідженні вищезазначеної проблеми.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Гол. ред. В.Т. Бусел. – Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 440 с.
2. Зеер Е. Ф. Компетентностный подход как методологическая позиция обновления профессионального образования / Е. Ф. Зеер // Вестник учебно-методического объединения по профессионально-педагогическому образованию. Екатеринбург: Изд-во РГППУ, 2005. Вып. 1 (37). – С.5.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
4. Скакун В. А. Преподавание общетехнических и специальных предметов в средних ПТУ: метод. Пособие / В. А. Скакун – М.: Выш. школ. 1987. – 272 с.
5. Співаковський О.В. Інформаційні технології в реалізації компонентно-орієнтованого навчання / О.В. Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 6. – С. 21-23.